

Ha a gyerekkori téli megfázás lázzal párosult, anyám az ágyba fektetett. Tes-tem köré gyömöszölte a dunyhát, belém diktálta az utált gyógyszereket, rám parancsolt, hogy aludjak. A hideg kályha mindezt szenttelenül végignézte a szoba sarkából, fűtés csak karácsonykor, súlyos zimankók és a lázmérő higanyszálának 38,5 fokok állásánál volt. Szegények voltunk, ahogy akkoriban mindenki. Ha oldalt fordítottam a fejem, ezt betűztem ki a polcon: *Fe-hér Szar-vas Szik-lás he-gyek va-rázs-ló-ja*. Borvendég Deszkáss Sándor akkoriban indexen lévő, tiltott

Kakuk Tamás 39

A TIZENÖT ÉVES INDIÁN

Charles Alexander

Eastman (Ohiyesa):

Indián farkaskölyök

regénye volt az első indiánkönyv, amit harmadik osztályos kisfiúként, a szó valódi értelmében, lázas gyorsasággal elolvastam. A gyerekkönyvtárból ezt követték a J. F. Cooper- és Karl May-történetek, ezért lett erős fűzből hajlított nyilam, fából kivágott, kályhaezüsstel lefestett tomahawkom, a baromfiudvarból zsákmányolt tollakból fejdíszem. Az utcabeli gyerekekkel alapított Suttogó nevű törzsünket a szomszédos utcák fehér futballistahordái elűzték a Dubnik-patak prérijéről. A törzs egyik harcosának szülei egész nap dolgoztak, így családi házuk hátsó udvarának árnyas rezervátumában tervezgettük a bosszút, aminek soha nem érett be a gyümölcse. A sérelemből táplált bosszúvágy nem idegen az indiánoktól, kéz a kézben jár a dicső harci tettek hajszolásával, ahogy ennek kristálytiszta rajzolatát adja *Az utolsó mohikán*, amit hosszú évtizedek múlva olvastam újra Gy. Horváth László úttörő jelentőségű új fordításában. A korábbi ifjúsági változathoz képest a teljes, 1757-ben játszódó Cooper mű szépirodalmi szövege megrendítően kegyetlen, erről John McWilliams érzékletes utószavában így ír: „Cooper fegyelmezetten indázó mondatokban mesél nekünk arctalan öldöklésről, faji gyűlölködésről, eszelős mészárlásról, a gyarmatosítás hiábavalóságáról. Stílusa éppolyan feledhetetlenül mond ellent tárgyának, mint ahogyan a brit és francia egyenruhák rínak ki az őserdőből.”

Mintegy száz év múlva, 1858-ban megszületik egy gyermek a szíu nép keleti ágának négy törzséből az egyikben, a wahpetonoknál. A sors lehetővé teszi, hogy gyermekkorának indián éveit később írásban megörökítse. Charles Alexander Eastman (Ohiyesa) naplója *Indián farkaskölyök* címmel, Dudich Ákos fordításában jelent meg magyarul, Ölveczky Gábor borítótervével és érzékeny illusztrációival. Olvasása közben józan ésszel kénytelenek vagyunk

belátni, hogy a fehér ember számára az indián életszemlélet, filozófia, misztika mélyebb rétegei nehezen, vagy egyáltalán nem fejthetők meg. Azt hiszem, így állunk minden idegen kulturális közeggel, melyekhez hiányoznak a genetikai kódok, pedig az 1902-ben kiadott önéletrajzi és kulturális antropológiai írás, hiteles kor- és környezetrajzzal arra törekszik, hogy megismertesse, elfogadtassa a kor emberével az észak-amerikai indiánok hitvilágát, mindennapjainak rituáléit. Jól megírta, fegyelmezett mondatokban sorjáznak a küzdelmes erdővidéki indiánélet eseményei, amelyekben kiemelt szerepe van az erőnek, az ügyességnek, a harcnak, a törzsi legendáknak, és a mindezek felett uralkodó „Nagy Titokzatos” törvényeinek. Ohiyesa édesapja Minnesotában részt vett a keleti szíúknek a fehér telepesek kizsákmányoló intézkedései elleni, súlyos fehér véráldozatokkal járó felkelésében, amit az amerikai hadsereg könyörtelenül leverte, az állam pedig kíméletlenül megtorolt. Az indián csecsemő így került atyai nagyanyjához, aki már „hatvan kemény telet ért meg”, de nagy gonddal, figyelemmel, szeretettel nevelte a törzsi életre unokáját. „Ne sírj, mert Hinakaga, a bagoly felfigyel rád a fa tetejéről”, és ennek a mondatnak a jelentőségét akkor értjük meg igazán, ha tudjuk, „hogy a hadiösvényen járó indián felderítők gyakran utánozták a bagoly huhogását, hogy jelezzenek egymásnak. A bagolyhuhogást így aztán sokszor brutális mérszálások követték, és ezt [a felnőttek] jobbnak látták mielőbb a gyerekek fejébe verni.”

Halottnak hitt édesapja tizenöt éves korában viszi el magához, hogy megtért keresztény hívőnek nevelje gyermekét, aki azonban felnőttként is jól emlékszik arra, hogy tizenöt éves koráig indián farkaskölyökként élte az életét. Charles A. Eastman orvosnak tanul a Harvardon, de soha nem felejtí el indián származását, és sok segítséget nyújt népének. A fehér ember számára meghökkenítő ezt a dermesztő mondatot olvasni a könyvben az indián farkaskölykök mindennapjairól: „Amikor reggelente magunk mögött hagytuk a sátrunkat, nem lehettünk biztosak benne, hogy délután a skalpunk nem egy bot végén lengedezik-e majd.” De ez sem riasztotta vissza a gyerekeket attól, hogy a felnőttek viselkedésében, törzsük hagyományaiban találják meg a kövendő példákat az élethez, melynek két tartóoszlopa a létfenntartáshoz nélkülözhetetlen vadászat elsajátítása és a harci tettek révén megszerzett dicsőség volt. Hogy miként teltek a farkaskölyök Ohiyesa mindennapjai? „Játékainkat maga az élet szülte, és népünk szokásai alakították. Valójában folyamatosan a felnőttkorra készültünk fel. Azt gyakoroltuk, ami harcosként és vadászként várt ránk. Mindenből versenyt csináltunk: íjászat, lovaglás, futás, birkózás, úszás. Apáink szokásainak minél pontosabb lemásolásából is sokszor tartottunk vetélkedőt. [...] Csatákat vívtunk fűzfaágakkal és sárgolyókkal...”

A törzsi élet kemény törvényeit a harcosok bátorsága, az ősök hagyományait megőrző erkölcs formálta, e kettő őrizte meg a közösség működő-

képességét is. A valódi indián életforma megismerése tartogat meglepetéseket az ebben kevésbé járatosoknak, mondjuk azzal, hogy kijelölt rendfenn-tartó csoportok szereztek érvényt az igazságnak a törzsen belül. A törzsi tanács döntése alapján porig rombolták azon társuk tipijét, aki ma-gányosan ment el bölényre vadászni, s ezzel elriasztotta a csordát, és 41 ezzel a zsákmány nélkül maradt törzset éhezésre, nélkülözésre kény-szerítette. A törzsi tanácsban ülő főnökök döntöttek a közösséget érintő leg-fontosabbak kérdésekben, a vadászatról és a harcról: „Hadiösvényen az volt a szokás, hogy az újdonsült harcosokat még útközben alaposan próbára tet-ték, hogy mire eljön az ideje, bízzanak bennük. Az ellenséges tábor közelében például elküldték őket vízért, hogy így bizonyítsák bátor-ságukat és rátermettségüket.” Ohiyesa naplójából az is kiderül, hogy szülei, nagyszülei az esti tűznél mesélték a szájról szájra szálló csa-ládi legendákat a farkaskölyköknek, akiknek másnap leckeként kellett felmondaniuk a hallottakat, hogy azokat megőrizték a következő nem-zedéknek. Füstös Napnak, a törzs mesélőjének tipijében hallgatta Ohiyesa, a szíű indiángermekek azokat a történeteket, amelyek meg-ismertették vele a múlt törzsi győzelmeit és megpróbáltatásait. Talán közelebb kerülünk az indián életszemlélet megértéséhez, ha Ohiye-sával együtt meghallgatjuk a Füstös Nap által elénekelt öregasszony dalát: „Menj, bátor unokám, szemed mindig tartsd az éjszakai csilla-gos égen, a fényes ösvényen, a dicsőséghez vezető úton. Ne feledd, kik ölték meg a tieid, és milyen szájalmas egyedül és kiszolgáltatottan élni! Térj vissza győztesen, és szerezz nevet családunknak!” És itt van helye nagybátyja tanácsának is: „Kövessd a shunktokecha [farkas] pél-dáját! [...] Ha meg is lepik, és veszélyben érzi az életét, mielőtt elsza-ladna, még egyszer utoljára alaposan szemügyre veszi támadóját.”

A szíűk gazdag szimbólumrendszere köszön vissza Ölveczky Gábor grafikáin, melyeken konkrét használati eszközök ábrázolásával terem-tődik meg a mitikus indián világ, lehet az egy női mokaszin vagy tollakkal ékes békepipa. Az illusztrációk követik a történetmesélés ritmusát, és a fe-jezetek elején egyetlen fonalra fűzik fel a képeket. A grafikák motívumai el-mélyült ismeretanyagról tanúskodnak, miközben megőrzik alkotójuk művészi szuverenitását. A rajzokon a kör alakú szimbólumok azt üzenik, hogy az ember a természet, és így az örök körforgás része, a tárgyak, a viseletek meg-jelenítése az indián nép lelkét, kultúráját mutatja meg. A grafikák így lesznek a képzelet kiindulási pontjai, tűzből felszálló füstként gomolyognak, terjed-nek, felhősödnek, szikráznak, hunynak ki, mint az indián hitvilág valóságát magyarázó álmok. Ohiyesa Füstös Napnál tett látogatásainak illusztrációján az indián tipiben izzó tűz megvilágítja bölénybőrponyván a vadászatot jel-képező szarvas árnyalakját, és az indiánsátor füstlyukán csillagként szállnak

fel a Tejútra a törzsi legendák meséiben megelevenedő jeles harcosok lelkei.

Ha felnézek a nyáresti égboltra és a Tejutat kutatja a tekintetem, a Nyilas-csillagképről eszembe jut, ahogy a Suttogó törzs harcosaként fűzfából hajlított íjjal magasba lövöm a nádszálból eszkábált nyílveszőt.

42 Látom esetlenül forgó repülését a napsütésben, egyre magasabb ívben veszik el a láthatáron, hogy most surrogva becsapódjon az éjszakai harmatos fűbe a lábamhoz. Hallgatom a sötét erdő hatalmas csendjének nezeit, és arra gondolok, ha eljön az ideje, bátran lépjek rá a Tejút kinyíló fényes ösvényére, ahol egy harci díszekkel kifestett sziú vár rám, és egyszerűen csak ennyit mond: *Ho, mita koda!* Üdvözöllek, Barátom! (Konkrét Könyvek, Bp., 2021, a Nagy Tisztási Indián Baráti Kör támogatásával)

